

tatiu o ponderatiu, conegut avui en frases com *que gent!* ('quanta gent!'), *que corre!*, *que bonic!*, *que lluny es veuen!*, *que de pressa han anat!* (DFa.), no apareix en les nostres fonts lexicogràfiques fins a Lacavalleria (1696), que duu entre d'altres aquests exemples amb *que* + *adj.*: «*que* bonica és la virtut!», «*Que* gran desig tenen ells de ser lloats!», «*Que* gran és el número dels boigs!» Aquesta construcció adverbial fou usada algun cop per StVicentF (c. 1410): «O, *que* bella dona! Ja pogués parlar ab ella!» (Sermons III, 30.22, 32.27). Molt probablement aquí tenim, d'una banda, la continuació de l'adverbi clàssic QUAM i d'altra de QUID adverbialitzat en el sentit de 'en quin grau'. Algun ús podria originar-se en català mateix, com ara *que gent!* ('quanta gent!'), que probablement es vagi treure de frase tipus *que (de) gent que hi va!* En tot cas, però, crida l'atenció l'ús molt més ampli que en català actual fa StVicentF de la construcció adjectival ponderativa: «La cena fo millor, "*factum est ut more-retur*" etc. (Luc., XVI, ca.). Oo, *què* cena!» (ib. II, 36.24), «Aquest suportave la muller, O, *que* bonesa d'om!» (ib., 120.5), «Diran: *què* cor de juheu ha!» (III, 16.23), «Oo, *que* paraula tan terrible!» (ib., 9.33), «O, *que* dolor de la ànima que solia ésser de primera filla de Déu --!» (III, 170.15).⁶

En català arcaic va tenir cert ús també la construcció *què* + *subst.* com a interrogatiu: «<e>I rey, aytantost *que*! (=el missatger) viu, se dressà e-l lit e demanà: —*Què* noveles aportes? —Certes —dix lo missatge— séyer, molt bones» (Desclot, Cròn., cap. 98, NCl. III, 123.8); «E con (=com) En Guillem Cornut, almirall de Marsella, veé l'ergull de l'almirall En Roger de Lòria, que els pogra haver tots preses menys de batalla, dix, tan alt que tuit ho oïren: —Ai Déus! *Què* gent és açò? No són hòmens, ans són diables, qui no demanen mas batalla» (Muntaner, Cròn., cap. 83, II, 49.2).

D'aquí la construcció *què cosa* en interrogació indirecta: «Vejats *què cosa* és l'home com part la gràcia» (Curial, NCl. II, 289.22); l'autor mallorquí F. d'Olesa, de la 1.ª meitat S. XVI, posa el títol de «*Què cosa* és trobar» a la primera part del seu tractat, *La nova art de trobar* (JMBover, BiBal. II, p. 7). Notem que Carreta, Barbr., s. v. *maravillós*, dóna exemples en passatges citats de *Partinobles*, i a més *què culpa* del *Venturós Pelegrí* i un de *què nombre* del *Tirant* (s. v. *número*).

Segons fa constar JCor. (DECH IV, 705a34) *què cosa* es diu avui a Mallorca, però que és poc conegut o rar en el Continent. Sembla, doncs, que havent tingut cert ús en la llengua no va prosperar enfront de *quin*, usat normalment en aquesta construcció des d'un principi. És ben sabut, d'altra banda, que aquest ús adjectiu de *què* es dóna en italià, portuguès i en castellà, que diu *¡qué gente es ésta?*, *¡qué gozo tendrá!*, i s'hi documenta des del *Cid* i sempre ha estat usual. Ara bé, com observa JCor. (DECH IV, 705a24ss.) aquest ús constitueix una innovació de les llengües esmentades, i a més afegeix que el problema de la seva procedència no està estudiat encara en un context romànic.⁷

JCor. pensa en dues alternatives com a punt de partida: d'una banda, l'ús adverbial de *què* davant un adjectiu (com en castellà *¡qué grande es esta casa!*), ús que també es dóna en català; d'altra banda, es pregunta si no es tractaria del canvi del pronom interrogatiu *què* en *què cosa* amb finalitats emfàtiques per a estendre's després als altres usos adjectius. Aquesta darrera tesi s'ha de tenir ben en compte, puix que el pronom interrogatiu *què* inclou, intrínsecament, la noció de 'quina cosa?': el que fa una pregunta com *què tens?* suposa que l'interpellat té (*alguna*) *cosa* (que el preocupa), i partint d'aquí hom podia dir *què cosa tens?* Igualment en l'exemple següent que duu Lacav. (s. v. *que*), «Jo tinch en ma bossa no sé *què*», no sé *què* equival a no sé (*quina*) *cosa*, i, a més, la construcció *què és cosa* (més profitosa)...?, que empra Eiximenis, val a dir *quina cosa és més profitosa?*: «¿*Què* és *cosa* al món pus profitosa --- a la donzella sinó orar en sa casa amagadament ---?» (Dones, cap. 22, I, 40).²⁰ D'aquí també es podia passar a *què cosa* és ben fàcilment.

L'estudi de les funcions sintàctiques de *que*, *què* i *qui* pertany a la gramàtica.⁸ Aquí examinarem el conjunt de fets amb atenció sobre l'evolució històrica, i, a més, sobre algunes construccions particulars.

Primerament, examinarem la història de *qui*, que s'usava, des d'un principi, com a pronom relatiu subjecte i a més com a pronom indefinit com en frase tipus «*qui* ho diu, ment» i en combinacions com *aquell qui*, *algun qui* etc.

L'ús de *qui* com a pronom relatiu subjecte era normal en la llengua antiga amb *que* servint-se del relatiu acusatiu (com en «(féu) Nostre Séiner un preciós miracle d'un ceg que él alumenà», Hom., 3v15, i «moltes coses *que* (om) en macipea à feites és nient», ib., 2v12), i la generalització d'aquest a expenses d'aquell no es va completar fins ben després de l'època medieval.⁹ L'ús de *qui* en la dita funció es dóna des dels primers documents: 1043-1096 «Hec est memoria *qui* est facta» (Russell-Gebbett, *Med. Cat. Ling. Texts*, p. 67.1), 1066 «ipsum vinum *qui* est in Marittima» (ib., 70.21), 1075 «Et de ipso castello *qui* est in villa Salses» (ib., 78.81), i en un document del S. XII «(En B.) --- fé ('féu') bé de mal *qui* valg bé MCC sol» (ib., 82.77); en *Hom. d'Org.*: «--- com lo sein ('campaña') *qui* sona ---» (1v8), «les vanitats del secle *qui* g<u>iam o a les penes d'infern» (2r1), «Los auzels del cel *qui* mengaren aquela sement són los diables» (3r2); Jaume I «--- Don Ferrando, *qui* era honrat hom ---» (Cròn., cap. 21, Col. Pop. Barc., I, 52), «--- e quant hoyren lo brogit *qui*-s feya en la casa ---» (cap. 26, I, p. 68), «Mas per la gran ninea *qui* era en nós ---» (cap. 21, p. 52); Muntaner «puis pres lo castell de Cullera, *qui* és riba mar» (Cròn., cap. 9, Col. Pop. Barc., I, 30.7), «los sarraïns de València *qui* ab ell eren ---» (cap. 10, I, 31.26); Eiximenis «Car donenhi alguns tal remey, *qui* és dolorós e vergonyós --- a la mare e a la mesquina *qui* y cau» (Dones, cap. 28, I, 52); StVicentF: «--- los dimonis *qui* vénen ---» (Sermons III, 40.24), «--- hun conill *qui* està ama-